

Paní A.B. žije celý život na Smíchově, kde se po příchodu do Prahy usídlila celá její rodina. Romové, kteří po válce přicházeli ze Slovenska, se obvykle snažili zůstat pohromadě i v českých zemích. Takovým domovem se pro Romy z Ľubišy (okr. Humenné, Slovensko) stal právě Smíchov.

Ľubiští Romové žili jen na Smíchově, většinou bydleli na Andělu. Ale to Anděl ještě takhle vůbec nevypadal. Tam se nikomu ani nechtělo jít, protože tam nic nebylo... Dneska je tam spousta lidí, ale tehdy, když jsem byla malá, jéje, vůbec nic tam nebylo. Jak na vesnici kdybychom šli. To bylo jak kraj města [...] Všichni jsme byli chudí. Bydleli jsme společně s babičkou, tetami a jejich dětmi. Chodili jsme do parku, tam nám bylo dobře. Trávili jsme tam celý den.[1]

Prvním domovem paní A.B. byl suterénní pokoj v Lidické, ve kterém vzhledem k celkovému nedostatku bytů žila celá vícegenerační rodina.

Nejdřív jsme bydleli v Lidické, to byl velmi špinavý byt ve sklepě... Jé, tak v jednom pokojíku jsem bydlela já, maminka, moje sestry, bratr a taky dědeček. V jednom pokoji se spalo a v druhém byla komora, ve které jsme vařili. A u schodů jsme měli ještě jeden pokojíček, bydlela v něm babiččina maminka [...] Mohlo mi být tak osm, když jsme odešli pryč. Odešli jsme na Nikolajku, kde jsem začala chodit do školy.[2]"

Podle výpovědí se zdá, že Romům byly přidělovány byty horší kvality. Otázku bydlení měl na starosti úřad nebo zaměstnavatel. Dle výpovědí ovšem nebylo výjimkou, že se příchozí Romové alespoň zpočátku sami usazovali v neobydlených prostorách - často ve špatném stavu. Od konce šedesátých let situaci řešil buď národní výbor, nebo Okresní podnik bytového hospodářství (OPBH).

"Nejdřív jsme bydleli v Lidické, to byl velmi špinavý byt ve sklepě [...] Maminka potom dostala byt na Nikolajce, tak jsme šli tam, měla jsem ještě dvě sestry a jednoho bratra [...] Byla to velká kuchyň a jeden velký pokoj, do domu se vcházelo přes vnitřní blok [...] Když jsem se vdala, manžel měl takový pokojík a já ho později vyměnila za větší. Bylo to 1+1, ale také to byl dost ošklivý byt. A potom [nám dali] z OPBH byt u tanku, na Náměstí Kinských. [...] Ani to nebyl dobrý byt, Romům nikdy nedali dobrý byt, dali jim kuchyň, pokoj, bez koupelny... Ale my byli rádi, že jsme vůbec nějaký byt dostali. [...] Pak mě přeložili na Barrandov, tam já ale nešla a hned jsem byt vyměnila za ten na Vltavské na Smíchově [...] Jo, na Vltavské... to byl tak nádherný byt! Je tam teď hotel, já už tam ani nechodím, nemám taky proč. Ale měla jsem tam opravdu krásný byt. Všechno bylo odtamtud kousek. Tam mi bylo moc dobře...[3]"

Jak se v rozhovoru paní A.B. zmínila, častou praxí byla výměna bytů. Nové byty hledali Romové nadále blízko sebe - na Smíchově.

"Přeložili mě na Barrandov, tam já ale nešla a hned jsem byt vyměnila za ten na té Vltavské. Podala jsem si inzerát, že chci vyměnit byt. Telefon jsem měla, takže kdo chtěl, ten zavolal. No a na Vltavské žila právě jedna Romka s manželem a miminkem. Měli sice hezký byt, ale chtěli sem. No a já měla na Barrandově sice ještě hezčí byt, ale nechtěla jsem tam jít. Ale ta žena na sídlišťě právě chtěla. A tak jsme si byt vyměnily.[4]"

Místem odpočinku a každodenních srazů se stalo Arbesovo náměstí, které mělo důležitou roli pro komunitu, jejíž funkci utužovalo.

"Do parku na Arbesáku jsme chodili po celý život, trávili jsme tam celý den [...] Byli jsme tam pořád [...] Tak dvě hodinky jsme poseděli, když bylo teplo tak i tři, popovídali jsme si a tak. Všichni žijeme na Smíchově, moje kamarádky taky [...] A pořád tam chodím, vždyť jsem tam vyrostla.[5]"

A jak vypadal život na Smíchově v očích naší pamětnice?

"[Na Lidické] bývala mlékárna, cukrárna, kino Maják. My jsme tam jako děti běhali, gádžové tam každý den prodávali noviny Večerní Praha. A my bydleli na takovém nádvoří, kolem kterého bylo dokola hodně domů. Dodnes to tam je, takový vnitřní blok. A tam jsme bydleli i my, i gádžové. Děti se spolu hodně znaly, vyrůstali jsme společně s gádžovskými dětmi. S některými jsem dodnes v kontaktu...[6]"

Nikomu jsme nic nedělali, nekradli jsme, tak asi jsme ječeli jako všechny děti, ale nic víc. Chodili jsme do kostela. A tam je nádherný kostel. Měli jsme moc hodného faráře, nedávno zemřel. Všechny nás znal.[7]"

Chodili jsme do kina Maják v Lidické. V neděli o půl jedenácté ráno dávali pohádky. Lístek stál dvě koruny, Eskymo padesát haléřů. Chodily jsme my, děti, jenom jsme přeběhly ulici. My jsme totiž naproti kinu bydleli."

A na jaké filmy jste chodili? Na Vinnetoua?

"Ježíšku, mně mohlo být kolik? Asi deset let, když mi maminka na tenhle film koupila lístek. Mně a mojí sestře. Kolikrát jsme ten film viděly, ježíšmarja, asi stokrát! No já určitě! A potom byla revoluce a už jsme měly děti a Vinnetoua vůbec nikde nehráli. Až najednou na Vínohradech, v Radio paláci, tam ho dávali. Tak jsme se sebraly a šly se podívat. Asi takových deset patnáct let jsme to neviděly. A jak jsme byly uvnitř, a jak jsme se na ten film koukaly, tak jsme vzpomínaly na to všechno, když jsme byly mladé...[8]"

[1] Ča pro Smichov sas l'ubišakere Roma. On bešenas, me na džanav, tak většinou pro Anděl bešenas. Ale o Anděl mek kavka na vipadinlas vubec. Odoj ňiko na kamlas aňi te džan, bo ňič odoj na sas... Odoj but nipos kanakes, ale akor, te somas cikňi, jé, vubec ňič na sas odoj. Oda sar pre vesnice imar te bi džahas. Oda sar kraj města [...] Amen samas čore savore. Bešahas la babaha, la cetkaha, lakere čhavenca savore. Samas andro parkos, odoj amenge sas mištes. Amen bešahas odoj, amen samas odoj celo d'ives.

[2] Amen peršo bešás andre Lidicko, oda sas igen džungalo, andre skl'epa... Jaj, ta andre jekh kheroro bešahas me, e daj, mire pheňa, jekh phral, e baba, papus bešelas. Andre jekh sovahas a andre aver sas pitvora, odoj tavnas te chan. No a paš o garadiči sas amenge kheroro cikno a odoj bešelas miro babakeri daj [...] Te sas mange ošem roki, kana gejl'am het? Gejl'am odoj pre Nikolajka a odoj začind'am te phiren andre škola.

[3] Amen peršo bešás andre Lidčicko, oda sas igen džungalo, andre skl'epa [...] Paľig e daj chudňa kher pre Nikolajka, ta amen odoj geľ'am, man sas mek duj pheňa a phral [...] Odoj sas bari kuchňa the baro pokojis a tiš pre dvorka [...] Me sar pes oddiňom ta les (le romes) sas jekh kajsi kheroro, me paľig vimeňiňďom paš o bareder kher. Les sas kuchňa the pokojis, aľe tiš džungalo. No a paľig OPBH sas a len sas khera ... A diňa amen paš o tankos, kaj sas tankos odoj, pro Náměstí Kinských. Odoj terďolas tankos, paľig les pal e rovoluce thode tele, peršes les barvinde proružovo... pro Náměstí Kinských [...] Oda na sas lačno kher, romenge ňigda na denas lačno kher, romenge denas kuchyň, pokoj... Le Romen ňigda na denas šukar kher, na denas len koupelna... Amen samas rado, že vubec chudas vareso kher [...] Paľig thode man pro Barandov, me odoj aľe na geľ'om a vimeňiňďom hned andre odi Vltavsko pro Smichovos [...] Joo andro Vltavsko, ta odoj man sas igen šukar kher. Kanake hin odoj hotel'is, me imar odarig na phirav, bo nane soske te džan odoj. Aľe odoj sas opravdu, sas man šukar duj bare pokoja, kuchňa, bari predsiňa, pro peršo patros, sa kotororo sas. Odoj mange sas mištes, odoj ha...

[4] Thode man pro Barandov, a me odoj ale na geľ'om a vimeňiňďom hned andre odi Vltavsko. Thoďam peske inzerato, že kamav te vimeňinen. Ta sas man telefonos, na, ta vičinenas, ko kamelas. No a andre Vltavsko sas jekh terňi Romňi už le romeha the cikno čhavoro. A oda sas šukar kher, ale on kamenas odoj. Man sas odoj mek šukareder pro Barandov, ale me odoj na kamľ'om te džan. Oj kamlas igen pro sidliště te džan kodi romňi. Ta avka vimeňiňďom o kher.

[5] Phirás pro Arbesakos andro parkos, odoj celo d'ives, celo životos odoj phirás [...] Furt samas andro parkos [...] Te avás pre jekh duj ori, povakerás [...] Pobešás duj ori, te ňilaj te tatoes, no tak the trin ori, ta vakerás peske, ta savoro. Savore sam adaj. No a mire kamaratki tiš savore pro Smichov [...] Furt odoj phirav, vždyť odoj baril'om.

[6] Amen bešahas, joo... Odoj sas mlikarna, džanav, cukrarna, no a kinos, Majak. Amen odoj prastalkerahas, o novini bikenkernas sako d'ives. (Tumen? - Na, o gadže.). Bikenkernas Večerní Praha, oda pamecinav. Amen bešahas, oda sas ajso parkos, dvora bari, no avka o baraki sas kavka dokola but. Oda dodňes toto. (Vnitro blokos. - Ha.). A odoj gadže, no ta hoj amen odoj bešahas, čhave imar amen but džanenas, no a odoj baril'am, the gadžikane čhave sas, lenca, no a varese dodňes sar, phenen, amen spolu baril'am, furt pes ozvinen...

[7] Ta amen na kerahas nič, na čorkeras, tak asi vriskinahas sar o čhave, ale buter na. Andre khangeri phirahas. A odoj šukar khangeri. Amen sas odoj lačno rašaj, imar muľa, akanakes oda, savoren amen džanelas tiš.

[8] Andro kinos phirahas. Andro Maják andre Lidčicko. Odoj kurke tosara o půl jedenáctej džahas pre pohadka. Listkos duj koruni, Eskymo padesát halířů. (A kaha tumen phirenas odoj?) O čhave ča. Pre aver sera amen bešahas, pre aver sera. Predžahas a imar samas odoj.

RH: A pre save filmi phirenas? Pre Vinetu?

Ježíšku! Mange sas keci? Asi deš berš, kana e daj mange cindľa o listki pr'oda kinos. Mange the la pheňake. No, kecivar amen dikhl'am kada kinos, sa? Ježíšmarja, može sto raz! No, dikhl'am. No me určite! A paľik sas rovoluce a imar amen sas čhave a vubec na hrajinenas ňikhaj o Vinetu. Až jekhvar

najednou kerde jekh, že pro Vinohrady, Radio palác, že odoj hrajinen. No, skidňam pes, gejl'am te dikhen. Asi dvacet, kajse patnact roki na dikhl'am. No a samas odoj andre a sar dikhahas pr'oda kinos, tak peske vzpomňinahas savoro, sar samas terne...

Při zpracování příběhu byly využity zdroje původně zpracované pro projekt Praha sdílená a rozdělená.